

Presentació

Les Beques Joan Torró i Cabratosa, que varen néixer amb l'afany de contribuir a la recerca del territori del Montgrí i del Baix Ter, continuen sorprenent-nos i il·lusionant-nos per la descoberta de nous aspectes relacionats amb el territori del massís del Montgrí, les illes Medes i la plana del Baix Ter.

Els dos treballs guardonats a la quarta edició, que apareixen publicats en aquest número de la col·lecció *Papers del Montgrí*, en són un bon testimoni.

En la modalitat de medi ambient, el treball dels biòlegs Joan Font i Marc Corominas, *Diversitat florística, cartografia i conservació de l'erm d'all menut i rompsac al massís del Montgrí, un hàbitat únic a la Península ibèrica*, ens mostra de l'existència d'una comunitat única i encara molt poc estudiada que cal tenir en compte a l'hora de gestionar el massís del Montgrí.

En la modalitat de ciències socials, l'estudi de l'historiador Xavier Soldevila, *El massís del Montgrí i les illes Medes a l'edat mitjana*, ens endinsa en aquest important període de la història, del qual aporta noves dades que ens permeten apropar-nos a l'entorn i a la gent que va viure en aquell moment.

Aquests treballs, que es poden consultar al Centre de Documentació, vénen a completar una mica més els estudis sobre una part important del nostre municipi. Al mateix temps, permetran que els estudiants i investigadors tinguin noves dades per continuar reflexionant i fent noves aportacions sobre aquest territori.

Des d'aquest text de presentació volem agrair un any més el suport de totes les entitats i les persones que hi ha al seu darrere. Entre tots, fan i fem possible que any rere any es puguin portar a terme noves edicions de les Beques Joan Torró i Cabratosa, que permeten descobrir aspectes desconeguts d'un entorn tan ric i singular com el massís del Montgrí, les illes Medes i la plana del Baix Ter.

Antoni Roviras i Padrós
Director de Can Quintana

Maria Pilar Carabus
Responsable del Patronat del Montgrí i de
l'Arxipèlag de les illes Medes

DIVERSITAT FLORÍSTICA, CARTOGRAFIA I CONSERVACIÓ DE L'ERM D'ALL MENUT I ROMPSAC AL MASSÍS DEL MONTGRÍ, UN HÀBITAT ÚNIC A LA PENÍNSULA IBÈRICA

El Montgrí és un territori poc conegut encara des del punt de vista botànic i podríem dir també que poc valorat, tenint en compte la diversitat biològica que acull. L'aparent monotonia del paisatge i la intensa activitat humana des d'antic fan pensar en una riquesa florística limitada. Tanmateix, existeixen diversos hàbitats poc o gens comuns a les comarques gironines que van associats a factors climàtics i edàfics particulars d'aquest sector del litoral. És en aquestes condicions particulars on es desenvolupa una comunitat vegetal anomenada erm d'all menut i rompsac que es coneix únicament a la Península ibèrica en uns pocs enclavaments de les terres empordaneses. La comunitat forma part del grup dels prats secs mediterranis, comunitats que requereixen un protecció prioritària segons la Directiva 92/43/CE, i ha centrat l'estudi realitzat per membres del Grup de Recerca de Flora i Vegetació de la Universitat de Girona.

Es tracta d'un prat ras, de pocs centímetres d'alçada, dominat per un nombre molt elevat de plantes anuals (és a dir que germinen i granen el mateix any) i diverses plantes bulboses. Al llarg de l'any, es poden observar fins a una cinquantena d'espècies vegetals per metre quadrat, la majoria de les quals no havien estat indicades anteriorment en aquest territori. Queda encara per valorar la riquesa de les molles i dels líquens que viuen a la comunitat, pels quals caldran estudis específics. L'estudi constata la presència de l'erm d'all menut en 12 àrees d'extensió variable a la mutanya Gran, amb un bon estat de conservació i que ocupen sòls molt pobres en carbonats, formats per una fracció argilosa, producte de la descarbonatació de les roques calcàries que dominen el massís, i una fracció sorrenca d'origen eòlic. El treball de camp també ha permès cartografiar amb detall la distribució geogràfica de les espècies més característiques de la comunitat, així com alguns tàxons molt poc freqüents al massís.

La seva necessària conservació en el context de la biodiversitat del territori ve reforçada no només per un conjunt de singularitats locals que hem posat de manifest, sinó també per tractar-se d'un hàbitat d'interès comunitari de protecció prioritària (Directiva 92/43/CE) que caldrà tenir en compte en la futura xarxa europea d'espais protegits Natura 2000 i de les quals el Montgrí ha estat proposat per formar-ne part. Les principals amenaces de la comunitat són les rompudes i la desaparició de la pastura, una activitat molt freqüent fins no fa gaires dècades arreu del paisatge mediterrani. Aquesta pràctica és indispensable per mantenir els espais oberts on es fa aquest hàbitat tant singular.

Joan Font i Marc Corominas

EL MONTGRÍ I LES ILLES MEDES A L'EDAT MITJANA

L'estudi sobre el massís del Montgrí i les illes Medes als segles medievals ha permès arribar a les següents conclusions:

En primer lloc, s'han aclarit un parell de qüestions sobre l'entorn natural del Montgrí. D'una banda, s'ha constatat que el seu relleu encimbellat i feréstec es manifestava amb una toponímia rica i variada la major part de la qual actualment s'ha perdut i que el present treball ha permès recuperar. I, d'altra, s'ha observat com, a diferència de l'actualitat, algunes zones del massís estaven cobertes de boscos.

En segon lloc, s'ha posat de manifest la important presència de poblament humà a la muntanya: hi havia un parell de veïnats de població agrupada –l'Aragall i Sobrestany– i unes desenes d'explotacions aïllades –els cortals– escampades per tota la muntanya.

Aquest poblament humà, en tercer lloc, no era casual sinó que vehiculava una intensa activitat econòmica al Montgrí. D'una banda, activitat agrícola amb el conreu de cereals, oliveres i, sobretot vinya. Una agricultura, a més, que moltes vegades era la conseqüència de l'artigament de boscos i garrigues. I, d'altra banda, una enormement important activitat ramadera: el Montgrí era el punt d'hivernada de milers d'ovelles que cada any transhumaven entre l'Empordà i el Pirineu. Aquesta ramaderia va generar al seu voltat una intensa activitat comercial –amb el bestiar i la seva llana– que culminava cada any al mes de maig –quan s'esquilaven els ramats i s'emprenia la marxa cap al Pirineu– amb la fira de Torroella de Montgrí.

En quart lloc, cal destacar que el massís també va ser un espai per als conflictes i d'això en donen fe els castells que s'hi troben, bàsicament els de Rocamaura i del Montgrí. Aquesta conflictivitat va batre el seu ple als segles XIII i XIV quan va esdevenir el límit entre els comtes d'Empúries i l'aliança formada pels reis d'Aragó i els bisbes de Girona.

Malgrat aquests conflictes, la important presència humana al Montgrí no va passar desapercebuda per l'Església que des de ben aviat hi va edificar capelles i ermites de major o menor importància.

Pel que fa a les illes Medes, finalment, cal destacar que durant l'edat mitjana varen tenir un doble paper. En primer lloc, varen ser un punt important en la pesca i, sobretot, en el comerç marítim torroellenc gràcies a l'embarcador, avui desaparegut, de la Morgonera. I, en segon lloc, les autoritats intentaren, sense massa èxit, convertir-les en un punt fortificat i de vigilància davant d'atacs vinguts pel mar.

Xavier Soldevila i Temporal